

ახალგაზრდა მენარმე მასწავლებელთა ინიციატივა (YETI):

სამეწარმეო განათლების განვითარება
სკოლებში მასწავლებელთა
მოსამზადებელი პროგრამის გზით

გიორგი ქანტურია, სანდორ ნაგი

გიორგი ქანტურია, სანდორ ნაგი

ახალგაზრდა მენარმე მასწავლებელთა ინიციატივა (YETI):

სამეწარმეო განათლების განვითარება სკოლებში
მასწავლებელთა მოსამზადებელი პროგრამის გზით

უნგრეთის მაგალითი

ნაშრომი შექმნილია ვიშეგრადის ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის „მენარმეობის სწავლება სკოლებში - PEERS“ ფარგლებში. პროექტი გულისხმობს ვიშეგრადის ქვეყნებში მენარმეობის სწავლებასთან დაკავშირებული საუკეთესო გამოცდილებებისა და პრაქტიკების გაზიარებასა და საქართველოში დანერგვას.

The case study was created within the framework of the project "Potentials of Entrepreneurship Education in Schools – PEERS". Project aims to transfer best practices and experiences on applying entrepreneurship education in schools in Visegrad countries to Georgia.

შესავალი

სამენარმეო კომპეტენციის, როგორც ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულების განვითარება, დღის წესრიგში ადრეული 2000-იანი წლებიდან დადგა. ამ დროიდან საკითხი თანდათან მეტ მნიშვნელობას იძენდა. ამის მიუხედავად, ევროპულმა კომისიამ მხოლოდ 2016 წელს შეიმუშავა ევროპული მენარმეობის კომპეტენციათა ჩარჩო (EntreComp), სამენარმეო აზროვნების ცნების განმარტებისთვის.

ევროპული მენარმეობის კომპეტენციათა ჩარჩო (EntreComp) მენარმეობას განსაზღვრავს, როგორც იდეებისა და შესაძლებლობების ამოქმედებისა და მათი სხვებისათვის ღირებულად გარდაქმნის უნარს. მინიჭებული ღირებულება შეიძლება იყოს ფინანსური, კულტურული ან სოციალური. ჩარჩო ხაზს უსვამს 3 კომპეტენციას (მოქმედება, იდეები და შესაძლებლობები, რესურსები), რომელთაგან თითოეული მათგანი, თავის მხრივ, 5 კომპეტენციისგან შედგება. ჯამში, სამენარმეო აზროვნება 15 კომპეტენციას მოიცავს.¹

ევრიდიკეს (Eurodyce) მოხსენების შესაბამისად, ანგარიშს მონაწილე 36 ქვეყნიდან, სამენარმეო განათლება (EE), როგორც ძირითადი ხაზი, სრულყოფილად წარმოდგენილი არც ერთი ქვეყნის სკოლებში არ არის.² ზოგადად, სამენარმეო განათლება მიჩნეულია გამჭოლ თემად და, უმთავრესად, საშუალო სკოლის მაღალ საფეხურზე ისწავლება. დოკუმენტის მიხედვით, „სამენარმეო განათლებასთან მიბმული სწავლების შედეგები უმეტეს ევროპულ ქვეყნებში ფრაგმენტულია; შორსაა სრულყოფილებისგან და აკლია თანმიმდევრულობა საგანმანათლებლო საფეხურებს შორის“. მეტიც, ქვეყნების უმეტესობაში არ ტარდება სამენარმეო განათლების პირველადი ტრენინგები მასწავლებლებისთვის და ხელმისაწვდომი არ არის სარეკომენდაციო მასალა სწავლების მეთოდების შესახებ.

ასეთი იყო ვითარება 2016 წელს, თუმცა, კოვიდ19-ის პანდემიის გამო, სიტუაცია არ გაუმჯობესებულა. 2021-2022 წლების GEM გლობალური ანგარიშის მიხედვით, მსოფლიო მასშტაბით, სკოლის მოსწავლეები ვერ იღებენ სამენარმეო განათლებას. დასკვნა გამოტანილია 2000-ზე მეტი ეროვნული ექსპერტის მიერ, GEM გლობალურ ანგარიშში ასახული 50 სხვადასხვა ეკონომიკის კოლექტიურ შეფასებაზე დაყრდნობით. სამწუხაროდ, სამენარმეო განათლება სასკოლო დონეზე ეროვნული ექსპერტების მიერ გამუდმებით დაბალ შეფასებას იღებს.³

თუმცა, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, საკითხი თანდათან აქტუალობას იძენს და სხვადასხვა ქვეყნები მრავალფეროვან ინიციატივებს ახორციელებენ სამენარმეო განათლების გასაძლიერებლად როგორც სასკოლო, ისე უმაღლესი განათლების დონეზე. მოცემულ დოკუმენტში აღწერილია ერთ-ერთი ასეთი ინიციატივა – ერასმუს+ –ის მიერ დაფინანსებული „ახალგაზრდა მენარმე მასწავლებელთა ინიციატივა“, რომელიც რამდენიმე ქვეყანაში, მათ შორის უნგრეთში განხორციელდა.

¹ EntreComp: ევროპული მენარმეობის კომპეტენციათა ჩარჩო. 2018.

² სამენარმეო განათლება ევროპის სკოლებში. 2016.

³ სამენარმეო განათლების წარუმატებლობა სკოლებში. 2022.

სამენარმეო განათლება უნგრეთში

ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (OECD) ქვეყნებთან შედარებით, უნგრეთი უმცირეს თანხას ხარჯავს ზოგად განათლებაზე (მთლიანი შიდა პროდუქტის 3.8%).⁴ მეტიც, მასწავლებლების ხელფასები შედარებით დაბალია და პროფესიის პრესტიჟულობა ნახალისებელი არ არის.⁵

მიუხედავად ამისა, ეროვნული სამენარმეო კონტექსტის ინდექსი უნგრეთის სექტორულ გარემოებებს შედარებით მაღალ რეიტინგს ანიჭებს. უფრო ზუსტად, სკოლებში სამენარმეო განათლების მდგომარეობა 19-დან 12 ქულით შეფასდა.⁶ სავარაუდოდ, შეფასება განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ მენარმეობა განათლების ზოგადი პოლიტიკის ნაწილია. კონკრეტულად, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მენარმეობა შეტანილია, როგორც გამჭოლი კომპეტენცია. კიდევ უფრო ზუსტად, ეს გულისხმობს (1) სხვებზე პასუხისმგებლობის აღებას და მოხალისეობას; (2) კარიერის მართვას და (3) ფინანსური წიგნიერების განვითარებას. გარდა ამისა, გარკვეული აქცენტი საგნობრივი სასწავლო გეგმის სტრუქტურაზეც კეთდება და მენარმეობა ირიბად, ან მოკლედ არის მოხსენიებული ეროვნული სასწავლო გეგმის თორმეტიდან სამ საგნმანათლებლო მიზანში. მეტიც, მენარმეობა აღნიშნულია რამდენიმე სტრატეგიულ დოკუმენტშიც. მაგალითად, 2009–2024 წლების ეროვნულ ახალგაზრდულ სტრატეგიაში.³

მიუხედავად ამისა, ამ ეტაპზე, უნგრეთს ჯერ კიდევ არ შეუმუშავებია უშუალოდ მენარმეობის განვითარების სტრატეგია. ამასთან, ქვეყანა მთლიანად დამოკიდებულია ევროპულ ფონდებზე და არა ეროვნულ ბიუჯეტიდან გამოყოფილ თანხაზე. ბოლოს კი, „უნგრეთის ახალგაზრდა მენარმეთა მხარდაჭერის სისტემის მთავარი ნაკლია განათლებასა და უმაღლეს განათლებაში მენარმეობის ერთიანი მიდგომა. ეროვნული სასწავლო გეგმა მოიცავს „სამენარმეო ცოდნის“ განვითარებას, მაგრამ არასრულყოფილად განხორციელების გამო, ხშირად მხოლოდ საბაზისო ცოდნის სწავლება ხდება და არა მენარმეობრივი აზროვნებისა და პრაქტიკული უნარების განვითარებისა.“⁷

ახალგაზრდა მენარმე მასწავლებელთა ინიციატივა (YETI) პროექტი

პროექტის შესახებ⁸

პროექტით მიზნად ისახავს მასწავლებელთა მომზადების პროგრამებზე (ITE) სამენარმეო განათლების შესახებ (EE) ცნობიერებისა და უნარების განვითარებას. აღნიშნული, საბოლოო ჯამში, გავლენას ახდენს სკოლებზე და რაც მთავარია – მოსწავლეთა ახალ თაობაზე. ეს არის პროექტის „პარტნიორობა მენარმეობის მასწავლებელთა მომზადებისათვის“ (PIETE) შემდგომი ინიციატივა.

⁴ [Teaching and Learning International Survey \(TALIS\) 2018 Results \(Volume II\): Hungary - Country Note](#)

⁵ YETI პედაგოგთა გაზიარების ანგარიში: უნგრეთის ეროვნული ანგარიში.

⁶ გლობალური მენარმეობის მონიტორი 2021/2022 გლობალური ანგარიში.

⁷ <https://www.gemconsortium.org/economy-profiles/hungary-2>

⁸ www.yetiproject.eu

პროექტს აქვს რამდენიმე ამოცანა:

- ▶ მასწავლებელთა მოსამზადებელ პროგრამაზე მყოფი ჯგუფის შეფასება სამეწარმეო განათლების მიმართულებით - კონცეპტუალური აღქმა და ტერმინოლოგიის ცოდნა;
- ▶ სამეწარმეო განათლების შესახებ ცნობიერების ამაღლება მასწავლებელთა მოსამზადებელ პროგრამაზე მყოფი ჯგუფისათვის, მათთვის უნარებისა და კომპეტენციების განვითარება;
- ▶ მომავალი პედაგოგების მხარდაჭერა, კარიერის დასაწყისიდანვე განახორციელონ მიღებული ცოდნის ტრანსფერი საუნივერსიტო კონტექსტიდან სასკოლო გარემოში;
- ▶ მოსწავლეთა რეალური სამეწარმეო განათლების ინტერვენციების წარმოდგენა;
- ▶ კარგად მომზადებული მენარმე მასწავლებლების მომზადების გზით, სამეწარმეო სასკოლო ინიციატივების განვითარება;

როგორც აღვნიშნეთ, პროექტის სამიზნე ჯგუფი მასწავლებელთა მომზადების პროგრამაზე არსებული სტუდენტები არიან. უფრო კონკრეტულად, პროგრამა აქცენტს აკეთებს სასკოლო პრაქტიკებზე მყოფ სტუდენტებზე. პროექტის მიზანია მონაწილეთა მხარდაჭერა სამეწარმეო ინტერვენციების განვითარების კუთხით. ამასთან, მისცეს მათ შესაძლებლობა სწავლების პროცესში სამეწარმეო განათლების ინტეგრირება მოახდინონ.

საბოლოოდ, პროექტის ფარგლებში შემუშავდება 6 კონკრეტული დოკუმენტი, რაც ხელს შეუწყობს ზემოაღნიშნული მიზნებისა და ამოცანების მიღწევას.

- 01** **პედაგოგთა გზამკვლევის ანგარიში** - დოკუმენტი მიზნად ისახავს შეიქმნას საგანმანათლებლო გზამკვლევი, რაც პედაგოგებს მოტივაციას შეუქმნის მასწავლებელთა პირველადი განათლების (ITE) პროგრამიდან სკოლებში დამოუკიდებლად სწავლებაზე გადასვლის პროცესში.
- 02** **კონცეპტუალური სკრინინგის ანგარიში** - YETI კვლევა მიმართულია მასწავლებლის პროგრამაზე მყოფი სტუდენტების ცოდნის შესწავლაზე, სამეწარმეო განათლების კუთხით.
- 03** **პერსონალური სამეწარმეო კანვასის მოდელი (Canvas Model)**, რომლის მიზანია სამეწარმეო განათლების საგანმანათლებლო სარგებლიანობაზე ცნობიერების ამაღლება.
- 04** **სასკოლო ტრანსფერის სტრატეგიის სახელმძღვანელო**, რისი საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება საუნივერსიტეტო სიმულაციური კონტექსტის გადატანა საკლასო ოთახის რეალურ გარემოში.
- 05** **სამეწარმეო განათლების ჰაბი**, რაც, სამეწარმეო სწავლების სტიმულირებისათვის, გააერთიანებს ისეთ რესურსებს, როგორცაა შესაბამისი ინსტრუმენტები, იდეები, საგაკვეთილო გეგმები;
- 06** **სადემონსტრაციო კოლექცია**, რომელიც თავს მოუყრის სამეწარმეო სწავლების ინტერვენციის 15-ზე მეტ წარმატებულ მაგალითს, რაც მასწავლებელთა მომზადების პროგრამის სტუდენტებისათვის განკუთვნილი სასწავლო გეგმის შემადგენელი ნაწილი იქნება.

შედეგების უმეტესობა 2022 წლის შემოდგომაზე იქნება ხელმისაწვდომი.

რაც შეეხება პროექტის ბენეფიციარებსა და მის ზეგავლენას, პროექტი სამ განსხვავებულ ჯგუფს მიემართება:

პროექტი სიღრმისეულ ცოდნას აძლევს მასწავლებლის მომზადების პროგრამაზე მყოფ სტუდენტებს, რითიც გავლენას ახდენს მათზე, რათა ისინი გახდნენ სამეწარმეო სწავლების გამავრცელებლები.

პროექტი გავლენას ახდენს მასწავლებლის მომზადების პროგრამის მასწავლებლებზეც ანუ ლექტორებზე, მათზე ვინც ასწავლის და ხელმძღვანელობს სტუდენტებს.

და ბოლოს, პროექტი ზეგავლენას ახდენს სკოლებსა და უნივერსიტეტებზე, განსაკუთრებით სკოლათა ლიდერებზე, ვინც არჩევს, აფასებს და ხელმძღვანელობს მსურველ მასწავლებლებს.

ჯამში, პროექტი მიემართება ევროკავშირის მიერ მითითებულ ხუთივე მნიშვნელოვან სფეროს.⁹

ონსორციუმი

პროექტი აკავშირებს ევროკავშირის წევრი 7 ქვეყნის 7 ორგანიზაციას, მათ შორის უნივერსიტეტებს, სტარტაპებსა და ბიზნესს. ესენია:

1. ოსტრავას ტექნიკური უნივერსიტეტი - ჩეხეთის რესპუბლიკა
2. Univations GmbH – გერმანია
3. სეგედის უნივერსიტეტი - უნგრეთი
4. ინდუსტრიული ინოვაციების ქსელის უნივერსიტეტი (UIIN) - ნიდერლანდები
5. ტიროლის მასწავლებელთა განათლების საუნივერსიტეტო კოლეჯი - ავსტრია
6. ბელსკო-ბიალას უნივერსიტეტი- პოლონეთი
7. Bantani Education – ბელგია

პროექტი აქტიურად იყენებს თანაშემწის მეთოდოლოგიას, რის ფარგლებშიც უნივერსიტეტები დაწვრილებულია მასწავლებელთა ტრენინგ ცენტრებთან, რაც შედეგად გვაძლევს დეპარტამენტებს, რეგიონებსა და ქვეყნებს შორის საერთო მიდგომებისა და ექსპერტიზის გამოყენების შესაძლებლობას.

⁹ ევროპული კომისიის ანგარიში - სამეწარმეო განათლების ხელშეწყობის სახელმძღვანელო ხაზს უსვამს შემდეგ საკითხებს: განმანათლებელთა ტრენინგი, პარტნიორთა თანამშრომლობის უზრუნველყოფა, ცოდნის გაზიარება, სამეწარმეო განათლების სარგებლიანობის შესახებ ცნობიერების ამაღლება, სამეწარმეო განათლების შესახებ კვლევისა და ანალიზის ჩატარება.

PIETE პროექტის ფარგლებში, გაიმართა სამი სამუშაო შეხვედრა სეგედის უნივერსიტეტის ორ ფაკულტეტს - ბიზნესის სწავლების ინსტიტუტსა (ეკონომიკისა და ბიზნეს ადმინისტრირების ფაკულტეტი) და განათლების ინსტიტუტს (ხელოვნებისა და ჰუმანიტარული ფაკულტეტი) შორის. შეხვედრის ძირითადი თემატიკა ეხებოდა მასწავლებლის მომზადების პროგრამისა და სამეწარმეო განათლების ინტეგრირების საკითხებს.¹⁰

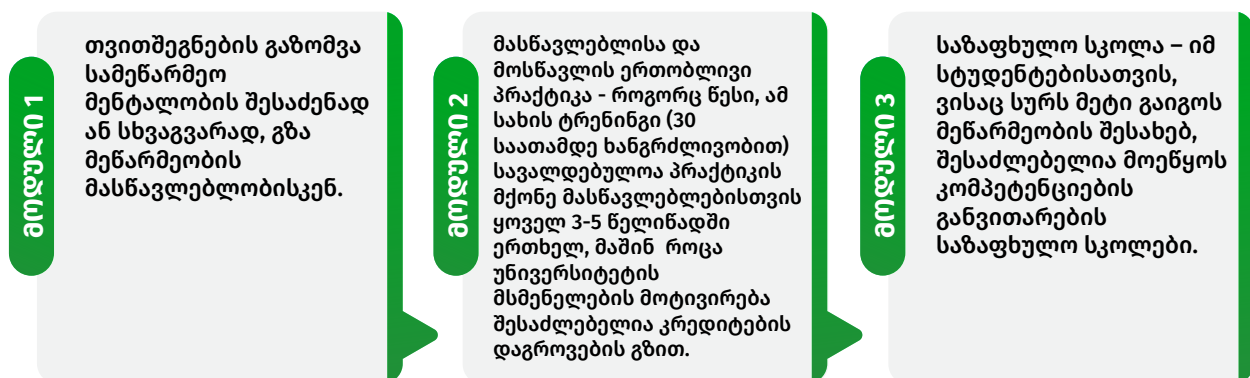
პირველივე სამუშაო შეხვედრა კონტექსტის შექმნის მცდელობას დაეთმო. გამოიკვეთა მასწავლებელთა მომზადების პროგრამის ძირითადი გამოწვევები:

- ▶ სტუდენტები გადატვირთულები არიან, რადგან მათ უწევთ დასწრება როგორც ძირითადი პროგრამის ლექციებზე (მაგ: ბიოლოგია, მათემატიკა, ისტორია და ა.შ.), ისე მასწავლებელთა მომზადების მეცადინეობებზე განათლების ინსტიტუტში.
- ▶ პედაგოგებისთვის განკუთვნილია 32+2 კრედიტი, რაც გავრცობილი სასწავლო გეგმისთვის საკმარისი არ არის.
- ▶ ყველს კურსი სავალდებულოა. არჩევითი კურსი არ არსებობს.

პრობლემების იდენტიფიცირების შემდეგ, გუნდმა დეტალურად გაიარა EntreComp-ის თხუთმეტივე კომპეტენცია, არსებულ პროგრამებთან მიმართებით. გამოიკვეთა სამი კატეგორია:

- 1 კომპეტენციები, რომლებიც უკვე ინტეგრირებულია პროგრამებში (მაგ: შემოქმედებითობა, ეთიკური და მდგრადი აზროვნება, თვითშეგნება და ეფექტურობა);
- 2 კომპეტენციები, რომლებიც პროგრამებში არასაკმარისადაა ინტეგრირებული (მაგ: შესაძლებლობების განსაზღვრა, იდეების შეფასება, ინიციატივების აღება, დაგეგმვა და მენეჯმენტი);
- 3 კომპეტენციები, რომლებიც გამორჩენილია - ხედვა, ფინანსური და ეკონომიკური წიგნიერება, გაურკვევლობებთან გამკლავება

საბოლოოდ, ფინალური სამუშაო შეხვედრის განმავლობაში განისაზღვრა სამი მოდული, რომელთა ინტეგრირებაც შესაძლებელია არსებულ პროგრამებთან, მათში სამეწარმეო კომპეტენციების გაერთიანების მიზნით.

დასკვნა

მიუხედავად სამეწარმეო განათლების მიმართულებით სკოლებში სერიოზული პროგრესისა, ბევრი ქვეყანა კვლავ იბრძვის მისი ყოველდღიურ სასწავლო პრაქტიკაში ინტეგრირებისთვის. როგორც ზემოთაც აღინიშნა, სამეწარმეო განათლება უნგრეთის საგანმანათლებლო სისტემის ზოგადი პოლიტიკის ნაწილია, თუმცა, მაინც სახეზეა ბევრი ხარვეზი. ამ კონტექსტში, ახალგაზრდა მეწარმე მასწავლებელთა ინიციატივა კარგი კატალიზატორია ცვლილებებისათვის. იგი აერთიანებს ადგილობრივ თუ საერთაშორისო გამოცდილებას და ქმნის მნიშვნელოვან საგანმანათლებლო რესურსებს, რაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მასწავლებელთა შემდგომ თაობებზე, რადგანაც ისინი აღიჭურვებიან მეწარმეობის სწავლებისთვის საჭირო უნარებითა და კომპეტენციებით. მიუხედავად იმისა, რომ პროექტი წინამორბედი ინიციატივის გაგრძელებაა, ის მაინც საწყის ფაზაშია და შედეგების უმრავლესობა ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესშია. იქიდან გამომდინარე, რომ პროექტი და მისი უნგრელი პარტნიორები ღია არიან თანამშრომლობისთვის, საქართველოში არსებული დაინტერესებული მხარეებისათვის ძალიან საინტერესო იქნება პროექტში ჩართვა და ერთობლივი აქტივობების დაგეგმვა.

ბიბლიოგრაფია

ბაჩიგალუპო, მ. კამპილის, პ. პუნე, ი. ვან დენ ბრანდე, გ. (2016) EntreComp მენარმეობის ჩარჩო კომპეტენციები. ლუქსემბურგი: ევროკავშირის საგამომცემლო ოფისი EUR 27939 EN;doi:10.2791/593884

EntreCom:p მენარმეობის ჩარჩო კომპეტენციები. ლუქსემბურგი: ევროკავშირის საგამომცემლო ოფისი, 2018

ევროპული კომისია//EACEA/Eurydice, 2016 სამენარმეო განათლება ევროპის სკოლებში. ევრიდიკეს (Eurydice) ანგარიში. ლუქსემბურგი. ევროკავშირის საგამომცემლო ოფისი GEM (გლობალური მენარმეობის მონიტორი) (2022) გლობალური მენარმეობის მონიტორი 2021/2022 გლობალური ანგარიში: მარცხი, როგორც შესაძლებლობა. ლონდონი: GEM

ჰილლი, სტივენ. სამენარმეო განათლების წარუმატებლობა სკოლებში. 2022 კერი, ანიტა. YETI მასწავლებელთა გზამკვლევის ანგარიში: უნგრეთის სახელმწიფო ანგარიში. 2022. სეგედის უნივერსიტეტი.

ლისიჩკის, სტეფან; ტომერბაკე იარლე; მელერი, მინნა; ფოლკმანი, ქრისტინე; გრუნჰაგენ, მარკ (2021) სამენარმეო განათლების ხელშეწყობის სახელმძღვანელო. ხუთი ძირითადი ქმედება ციფრული, მწვანე და სიცოცხლისუნარიანი ევროპისთვის. ლუქსემბურგი: ევროკავშირის საგამომცემლო ოფისი.

პაბლო ფრაზერი, გაბორ ფულოპი, მასსიმო ლოი და მარკურ შვაბე. განათლებისა და უნარების დირექტორატი - უნგრეთი - Country Note - TALIS 2018 შედეგები. OECD. 2020.

www.entrepreneurialteachers.eu

www.yetiproject.eu

www.gemconsortium.eu

George Chanturia, Sándor Nagy

**THE YETI PROJECT - DEVELOPING
ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN SCHOOLS
THROUGH INITIAL TEACHER TRAINING: (YETI):**

THE CASE OF HUNGARY

INTRODUCTION

Development of entrepreneurship competence as a valuable priority has been on the agenda since the early 2000.¹¹ Since then, the topic is gaining more and more importance. Despite that, it was not until 2016 when the European Commission developed the European Entrepreneurship Competence Framework (EntreComp) as a reference framework to explain what is meant by an entrepreneurial mindset.

EntreComp defines entrepreneurship as the capacity to act upon opportunities and ideas and transform them into value for others. The value that is created can be financial, cultural or social. The framework points out 3 competence areas (Into Action, Ideas and Opportunities, and Resources) where each one of them is composed of 5 competencies. Overall, there are 15 competencies that create an entrepreneurial mindset.¹²

According to the Eurodyce Report, none of the 36 countries covered by the report had fully mainstreamed entrepreneurship education (EE) in their schools.¹³ Generally, EE is seen as a cross-curricular topic and is mostly taught at the upper secondary level. According to the document, “learning outcomes linked to entrepreneurship education are fragmented in most European countries; they are not comprehensive and lack progression between education levels.” Moreover, most of the countries do not provide EE at the initial teacher training nor they provide guidelines in terms of teaching methods. Although, this was back in 2016, with the COVID19 pandemic, the situation is not any better. As the GEM 2021/2022 Global Report points out, schoolchildren are missing out of entrepreneurship education around the world. The conclusion is drawn from the collective assessments of over 2,000 national experts across the 50 different economies featured in the GEM 2021/2022 Global Report. Unfortunately, Entrepreneurship Education at School level is consistently scored low by national experts.¹⁴

However, as mentioned above, the topic is gaining more and more momentum and different countries implement various initiatives both at the school and at the higher education level to enhance EE. The document provides one of those initiatives – Young Entrepreneurial Teachers Initiative - funded by ERASMUS+ and implemented in several countries, including in Hungary.

¹¹ EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. 2016

¹² EntreComp: The European Entrepreneurship Competence Framework. 2018.

¹³ Entrepreneurship Education at School in Europe. 2016.

¹⁴ The Failure of Entrepreneurship Education in Schools. 2022.

ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN HUNGARY

In general, Hungary spends the lowest amount of resources (3.8 of GDP) on general education to compare to other OECD countries.¹⁵ Moreover, teachers' salaries is also comparably low and the general prestige is not encouraging.¹⁶

Despite that, the National Entrepreneurship Context Index (NECI) rates Hungary's framework conditions relatively high. More specifically, entrepreneurial education in schools was rated as 12 out of 19.¹⁷ Presumably, this is due to the fact that entrepreneurship is part of the general policy in education. In particular, it is addressed explicitly as a cross-curricular competence in the national curricula. More specifically, these are (1) taking responsibility for others, volunteering; (2) Career guidance and (3) developing financial and monetary literacy. Apart from that, Some reference is also made in the subject-related framework curricula, and it is implicitly or briefly mentioned in three out of twelve educational aims in the national core curriculum. Furthermore, the reference about entrepreneurship is made in a number of strategies such as the National Youth Strategy 2009-2024.³

However, Hungary is yet to come up with an individual strategy addressing entrepreneurship and one should note that the country solely relies on EU funds rather than allocating its own national budget. Lastly, "the largest gap in Hungary's youth entrepreneurship support system is the lack of a cohesive approach to embedding entrepreneurship in education and higher education. The National Curriculum covers the development of "entrepreneurial knowledge," but this is rarely implemented and often results in the teaching of basic knowledge about entrepreneurship rather than the development of entrepreneurial mind-sets and practical skills among students."¹⁸

THE YETI PROJECT

About the Project¹⁹

The project intends to support awareness raising and skills development at the initial teacher education level (ITE) of entrepreneurship education (EE) and with that affect schools and the main beneficiaries - the new generation of students. It is a follow-up project of the Partnership for Initial Entrepreneurship Teacher Education (PIETE).

The project has several objectives:

- ▶ Assess the terminological and conceptual understanding of EE among ITE students.
- ▶ To raise awareness about EE and develop the skills and competencies among ITE students.
- ▶ To help teacher candidates to translate gained EE knowledge from rather simulative university contexts into actual classroom environments at an early stage of their teaching career.

¹⁵ [Teaching and Learning International Survey \(TALIS\) 2018 Results \(Volume II\): Hungary - Country Note](#)

¹⁶ YETI Teacher Pathway Report: Country Report Hungary.

¹⁷ Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022 Global Report.

¹⁸ <https://www.gemconsortium.org/economy-profiles/hungary-2>

¹⁹ www.yetiproject.eu

- ▶ To showcase actual EE interventions of students.
- ▶ To enhance the level of entrepreneurial learning interventions at the school level by embracing a new generation of well proficient entrepreneurial teachers.

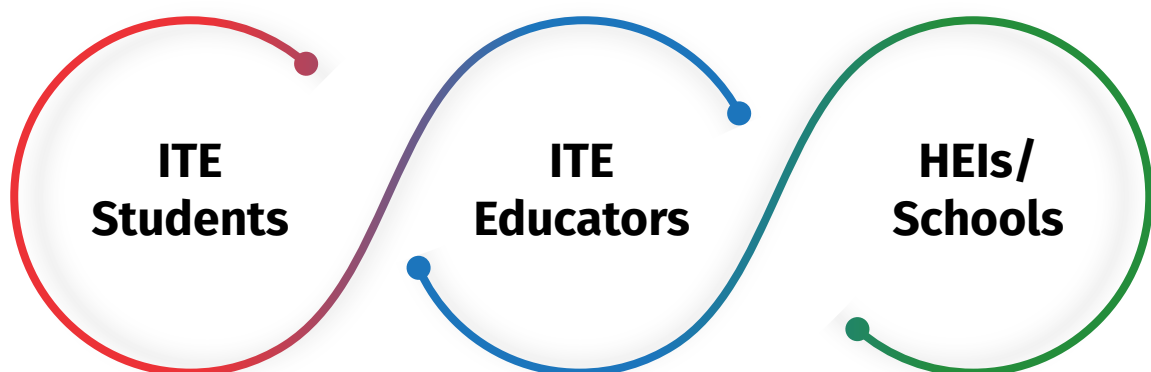
As mentioned, YETI will primarily target ITE students. More specifically, the program focuses on students that are going through their first teaching experience either through internships or the in-service induction phase. The goal is to help them develop entrepreneurial intervention methods, as well as enabling them to integrate elements of EE in their teaching.

Overall, the project would come up with six outputs that would support achieving the above-mentioned goals and objectives.

- 01** **Teacher Pathway Report** - the document aims to map the educational pathway that aspiring teachers undergo when they transition from ITE programs to autonomous teaching at schools.
- 02** **Conceptual Screening Report** - The Yeti survey focusses on exploring the conceptual understanding of ITE students with regard to EE.
- 03** **Personal Entrepreneurial Canvas Model** aiming to raise awareness about the educational benefits of EE.
- 04** **A School Transfer Strategy Handbook** that translates EE knowledge from a simulative university context into an actual classroom environment.
- 05** **An Entrepreneurial Education Hub** that would combine resources such as tools, activity ideas, lesson plans to stimulate entrepreneurial teaching interventions.
- 06** **Showcase Collection** that gathers 15+ successful cases of entrepreneurial learning interventions that are part of curricular teaching in ITE (senior) students.

Most of the outputs would be available in Autumn 2022.

Regarding the beneficiaries and the impact of the project, it affects three distinct groups:

The project affects ITE students in the final stage of their education, providing them with a deep understanding of EE, and making them real catalysts of entrepreneurial teaching.

The project also affects ITE educators, who teach, prepare, and supervise the teacher candidates before they transition to autonomous teaching.

Lastly, it also affects schools and HEIs, especially school leaders who recruit, evaluate and supervise the aspiring teachers.

Overall, the project takes into consideration all of the five important areas²⁰ pointed out by EU where decision-makers could become more active.

CONSORTIUM

The project connects 7 organizations from 7 EU Member States, among them universities, start-ups and businesses. These are:

8. Technical University of Ostrava - Czech Republic
9. Univations GmbH - Germany
10. University of Szeged – Hungary
11. The University of Industry Innovation Network (UIIN) – the Netherlands
12. The University College of Teacher Education Tyrol – Austria
13. University of Bielsko-Biala – Poland
14. Bantani Education – Belgium

Co-creation methodology approaches are used and universities are teamed-up with teacher training centers that results in cross-departmental, cross-regional and cross-country approaches and expertise.

Within the PIETE project three workshops were conducted among the two faculties of the University of Szeged - Institution of Business Studies (Faculty of Economics and Business Administration) and Institution of Education (Faculty of Arts and Humanities) – in order to ITE programs and integrate EE according to the EntreComp.²¹

Within the first workshop that tried to set up the context. Some of the major challenges in ITE that were identified are as follows:

- ▶ The students are really overloaded, meaning that they must attend classes at their “mother faculty” according to their main program (e.g. biology, math, history, etc.) and classes in ITE program at Institution of Education.
- ▶ There are only 32+2 credits for pedagogy that is not enough for an extended teaching curriculum.
- ▶ All courses are compulsory, there are no optional courses.

After identifying the problems, the team went through all 15 competencies of the EntreComp against the existing programs. They identified three categories: (1) competencies that were already integrated in the program (e.g. creativity, ethical and sustainable thinking, self-awareness and self-efficacy); (2) the competencies that were insufficiently integrated in the program (e.g. spotting opportunities, valuing ideas, taking initiatives, planning and management) and (3) competencies that were missing – vision, financial and economic literacy, coping with ambiguity.

Eventually, during the final workshop, three modules were identified that could be integrated with the existing programs in order incorporate entrepreneurship competencies.

²⁰ European Commission’s Report - A Guide to Fostering Entrepreneurship Education – points out the following topics: Training educators, ensuring stakeholders’ cooperation, sharing knowledge, raising awareness of EE benefits as well as conducting research and analysis about EE.

²¹ <https://www.entrepreneurialteachers.eu/index.php/2021/06/29/workshop-implementation/>

MODULE 1

Self-awareness measurement in the acquisition of entrepreneurial mentality or in other words "Journey to become an Entrepreneurial Teacher"

MODULE 2

Teacher-student joint practices - As a rule, this type of training (up to 30 hours long) are mandatory for practicing teachers every 3-5 years, while HEI students could be motivated by ECTS credits obtained for participation.

MODULE 3

Summer school - for interested students who wish to learn more about entrepreneurship competency development training in the form of summer schools could be organized.

CONCLUSION

Despite serious progress in terms of entrepreneurship education in schools, many countries are still struggling integrating that in their everyday practice/teaching. As mentioned above, even though EE is part of the general policy of Hungarian education system, still lots of gaps remain. In that context, YETI project is a great catalyst for changes as it brings both local and international experience to create important educational resources and most importantly affect the next generation of teachers so that they are equipped with the necessary skills and competencies to teach entrepreneurship. Even though the project is a follow-up to the PIETE project, it is still in the initial phase and the most outputs are being currently developed. Since the project and its Hungarian counterparts are very open for cooperation, it would be very interesting for the Georgian counterparts to engage with the project and plan joint activities.

BIBLIOGRAPHY

Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., Van den Brande, G. (2016). EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publication Office of the European Union; EUR 27939 EN; doi:10.2791/593884

EntreComp: The European Entrepreneurship Competence Framework. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018

European Commission/EACEA/Eurydice, 2016. **Entrepreneurship Education at School in Europe.**

Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

GEM (Global Entrepreneurship Monitor) (2022). Global Entrepreneurship Monitor 2021/2022 Global Report: Opportunity Amid Disruption. London: GEM

Hill, Stephen. The Failure of Entrepreneurship Education in Schools. 2022.

Keri, Anita. YETI Teacher Pathway Report: Country Report Hungary. 2022. University of Szeged.

Lilischkis, Stefan; Tømmerbakke, Jarle; Melleri, Minna; Volkmann, Christine; Grünhagen, Marc (2021): A guide to fostering entrepreneurship education. Five key actions towards a digital, green and resilient Europe. Luxembourg: Publication Office of the European Uni

Pablo Fraser, Gabor Fülöp, Massimo Loi and Markus Schwabe. Directorate for Education and Skills. Hungary - Country Note - TALIS 2018 Results. OECD. 2020.

 www.entrepreneurialteachers.eu

 www.yetiproject.eu

 www.gemconsortium.eu

მიხეილ იაშვილი, სანდორ ნაგი

**მენარმეობის სწავლება
უნგრეთის სკოლებში**

ნაშრომი შექმნილია ვიშეგრადის ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის „მენარმეობის სწავლება სკოლებში - PEERS“ ფარგლებში. პროექტი გულისხმობს ვიშეგრადის ქვეყნებში მენარმეობის სწავლებასთან დაკავშირებული საუკეთესო გამოცდილებებისა და პრაქტიკების გაზიარებასა და საქართველოში დანერგვას.

The case study was created within the framework of the project "Potentials of Entrepreneurship Education in Schools – PEERS". Project aims to transfer best practices and experiences on applying entrepreneurship education in schools in Visegrad countries to Georgia.

რეზუმე/აბსტრაქტი

მოცემული სტატიის მიზანია უნგრეთის სკოლებში სამეწარმეო განათლების შესახებ არსებული ინფორმაციის მიმოხილვა და შეჯამება. ევროკავშირის მიზნებთან და მოლოდინებთან ჰარმონიზაციის პროცესში, მეწარმეობის სწავლების განვითარება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანაა. უნგრეთმა, გარკვეულწილად, სერიოზული პროგრესი აჩვენა სკოლებში სამეწარმეო კომპეტენციების გაძლიერების კუთხით, მაგალითად, ეროვნულ სასწავლო გეგმასა და პოლიტიკის დოკუმენტებში სამეწარმეო განათლების ინტეგრირების მიმართულებით. მიუხედავად ამისა, პრაქტიკაში, დაწყებით და საშუალო სკოლების დონეზე, მეწარმეობის სწავლება კვლავ არაერთი გამოწვევის წინაშე დგას და სახელმწიფოსგან მეტ კონკრეტულ ინიციატივას საჭიროებს. თუმცა, აღსანიშნავია, რომ უნგრულ სკოლებში არაერთი იმედისმომცემი ინიციატივა განხორციელდა კერძო სექტორის მხრიდან.

შესავალი

ინიციატივისა და სამეწარმეო ცნობიერების განვითარება და ხელშეწყობა ევროკავშირის ერთ-ერთი ძირითადი პრიორიტეტია, ვინაიდან სამეწარმეო უნარებით აღჭურვილი საზოგადოება მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის პროცესში. სწორედ ამიტომ, უკანასკნელი ორი დეკადის მანძილზე, ევროკავშირი დიდი ენთუზიაზმით უჭერს მხარს წევრი ქვეყნების სკოლებში მეწარმეობის სწავლებას. ევროკავშირის ეს მისწრაფება ევროპული საბჭოს 2000 წლის ლისაბონის სამიტზეც გამოიხატა, სადაც ევროკავშირის ქვეყნები შეთანხმდნენ, რომ მომდევნო დეკადის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანი საზოგადოებაში ინიციატივისა და სამეწარმეო ცნობიერების ხელშეწყობა გახდებოდა.

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ 2000 წლამდე, ეკონომიკური განვითარებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციამ (OECD) 1996 წელს წამოიწყო DeSeco პროექტი, რომელიც განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა მსოფლიოში ინიციატივისა და სამეწარმეო უნარების განვითარების მნიშვნელობას. მოგვიანებით, ეს ხედვა გამოიხატა 2000 წლის ლისაბონის სამიტზეც. შემდეგ, 2001 წელს, სამეწარმეო უნარების განვითარება სტოკჰოლმის კონვენციის 13 სტრატეგიულ მიზანს შორის ინტეგრირდა. სტოკჰოლმის კონვენცია ფასილიტაციას უწევს დისკუსიის პროცესს და ევროკავშირის ქვეყნებში შესაბამისი პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავებას. დოკუმენტები მიემართება საზოგადოებაში სამეწარმეო უნარების განვითარების აუცილებლობას და საგანმანათლებლო სისტემებში მის ასახვას. საგანმანათლებლო სისტემების მნიშვნელოვანი როლი სამეწარმეო უნარების განვითარებაში ხაზგასმული იყო 2003 წლის „მწვანე დოკუმენტში“.

უნგრეთი ევროკავშირის წევრი 2004 წელს გახდა. ამ პერიოდიდან (და უფრო ადრეც, ევროკავშირში გაწევრების პროცესის დაწყებისთანავე) ქვეყანამ აიღო ევროკავშირის მიზნებთან, ღირებულებებთან და სტანდარტებთან შესაბამისობაში მყოფი დოკუმენტების შემუშავებისა და პოლიტიკის გატარების ვალდებულება. საგანმანათლებლო სისტემის რეფორმირება და რეკონსტრუქცია სწორედ ამ პროცესის ნაწილია. როგორც

ზემოთაც აღინიშნა, ევროკავშირმა დიდი ძალისხმევა ჩადო სასკოლო დონეზე მენარ-მეობის სწავლების იმპლემენტაციისთვის. უნგრეთის ევროკავშირის ნაწილად გარდაქ-მნასთან ერთად, მთავრობა ცდილობდა მხარი დაეჭირა სამეწარმეო გარემოსთვის და ყურადღება გაემახვილებინა სამეწარმეო უნარების სწავლებაზე.

უნგრეთის საგანმანათლებლო სისტემა

უნგრეთში სავალდებულო განათლება 3 წლის ასაკიდან – საბავშვო ბაღიდან იწყება და უფასოა. ბავშვები სკოლებში მათი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით რეგისტრირ-დებიან. სკოლას არ აქვს უფლება ჩარიცხვაზე უარი უთხრას მის სამოქმედო ზონაში მცხოვრებ ბავშვს. სკოლებს მოსწავლეთათვის მისაღები გამოცდის დაწესების უფ-ლება არ გააჩნიათ (Eurydice, 2022). მშობლებს შეუძლიათ არჩევანი სხვა დასახლებაში მდებარე სკოლაზე შეაჩერონ, თუმცა, ამ შემთხვევაში, სკოლას შეუძლია, რომ მშობლის განცხადება არ დააკმაყოფილოს. ამრიგად, წინასასკოლო ფაზის შემდეგ, 6 წლის ასაკიდან, ბავშვები ავტომატურად შედიან დაწყებით სკოლაში. 2012 წლიდან, სავალ-დებულო სასკოლო განათლება 6–დან 16 წლამდე გრძელდება. ათწლიანი სავალ-დებულო სასკოლო განათლება ორი საფეხურისგან შედგება – დაწყებითი სკოლა, რომელიც დაბალ და მაღალ დონეებად იყოფა და საშუალო სკოლა. დაწყებითი სკოლის დასრულების შემდეგ, ბავშვებისთვის სავალდებულოა საშუალო განათლების მიღება მინიმუმ ორი წლის განმავლობაში. შესაბამისად, პირველადი განათლება 8 წელი გრძელდება და ორ ნაწილად იყოფა: დაწყებითი ფაზა, პირველიდან მეოთხე კლასის ჩათვლით და საშუალო ფაზის დაბალი საფეხური – მე-5-8 კლასები. რვა კლასის წარმატებით დასრულება დაწყებითი საფეხურის დასრულებას ნიშნავს. ყოველი აკადემიური წლის დასრულებისას, გამოცდების ჩატარება შესაძლებელი, მაგრამ არასავალდებულოა.

პირველადი განათლების დასრულების შემდეგ, ბავშვები საშუალო სკოლებიდან ერთ-ერთს ირჩევენ: ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლას, პროფესიულ საშუალო სკოლას, პროფესიულ სატრენინგო სკოლას ან სპეციალიზებულ პროფესიულ სატ-რენინგო სკოლას. თუმცა, ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლაში შესვლამდე, მათ სტანდარტიზებული, კომპეტენციებზე დაფუძნებული გამოცდა უნდა ჩააბარონ, რომელსაც განათლების სამინისტრო ატარებს.

საშუალო სკოლის ზედა საფეხური მე-9 კლასიდან იწყება და, ჩვეულებრივ, 4 წელი გრძელდება. აქედან, 2 წელი ყველა მოსწავლისთვის სავალდებულოა. იშვიათ შემ-თხვევებში, ზედა საფეხურის ხანგრძლივობა შესაძლოა 5, 3 ან 2 წელი იყოს. ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო ან პროფესიული საშუალო სკოლის პროგრამის დასრულების შემდეგ, მოსწავლეებმა უნდა ჩააბარონ საშუალო სკოლის გამოსაშვები გამოცდები. გამოცდის წარმატებით ჩაბარება მათ უფლებას აძლევს შეუდგნენ უმაღლეს განათლებას. უმაღლესი განათლება პროფესიული ტრენინგ სკოლის კურ-სდამთავრებულთათვისაც ხელმისაწვდომია, თუმცა მათ დამატებით ორი წლის განმავლობაში საშუალო სკოლაში სწავლა და გამოსაშვები გამოცდის ჩაბარება მოუწევთ.

უნგრეთის სამეწარმეო განათლების ზოგადი მიმოხილვა

ევროკავშირში ინტეგრაციის პარალელურად, უნგრეთმა განათლების სისტემის ყველა დონეზე სამეწარმეო განათლების დანერგვა დაიწყო. უნივერსიტეტებში, სკოლებში და საბავშვო ბაღებშიც კი, გაჩნდა სპეციალური კურსები და ინიციატივები. ქვემოთ მოცე-

მულია საბავშვო ბალებთან და მეტწილად, სკოლებთან ასოცირებული ინიციატივების მოკლე მიმოხილვა.

სამეწარმეო განათლება საბავშვო ბალებში

წინასასკოლო უნარების განვითარების პროცესის უმთავრესი ინსტრუმენტი თამაშით სწავლებაა. ამიტომ, სამეწარმეო უნარების განვითარება წინასასკოლო ცხოვრების მარეგულირებელ დოკუმენტაციასა და ყოველდღიურ პრაქტიკაში პირდაპირი სახით არასდროს გვხვდება.

იყო ერთადერთი მცდელობა: ორგანიზაციამ Junior Achievement Hungary (JAM) სცადა საბავშვო ბაღის ექსპერიმენტული პროგრამის წარდგენა, თუმცა წინასასკოლო დაწესებულებათა მასწავლებლების უმრავლესობისთვის ის მიუღებელი აღმოჩნდა.

ამის შემდეგ, 2008 წელს, JAM-მა საბავშვო ბაღების პედაგოგებისთვის შეიმუშავა პროგრამა, რომელიც ყურადღებას ამახვილებს ბავშვებისთვის დამოუკიდებლობისა და გადაწყვეტილების მისაღებად საჭირო ცოდნის გადაცემაზე, რაც ირიბად სამეწარმეო უნარების განვითარებაზეც აისახება. სამწუხაროდ, ტრენინგ პროგრამის წარმატების შესახებ ინფორმაცია არ არსებობს (Gönczöl et al. 2011).

სამეწარმეო განათლება სკოლებში

ეკონომიკური განათლება და სამეწარმეო უნარების განვითარება უნგრეთის საგანმანათლებლო სისტემაში 1990-იანი წლებიდან შეინიშნება. ამ საკითხთან დაკავშირებული მცდელობების ისტორია სამ პერიოდად იყოფა:

პერიოდი 1: საპილოტე პროგრამები (1995 წლამდე)

საპილოტე პროგრამები უნგრეთის საშუალო სკოლებში პირველად გამოჩნდა, როგორც არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ მხარდაჭერილი სასკოლო ექსპერიმენტი, რომელსაც საზღვარგარეთიდან ადაპტირებული პროგრამების ფორმა ჰქონდა. მაშინდელი პროგრამების ძირითადი მიზანი ახალგაზრდების მეწარმეობად ჩამოყალიბებაში დახმარება იყო. ამავე დროს, ზოგიერთი სკოლა, მათ მიერ სპეციალური პროგრამების შემუშავების გზით, ამ დარგში საგანმანათლებლო ინოვაციების წამყვან ინსტიტუციად ჩამოყალიბდა. ამ მიმართულებით, ალტერნატიული ეკონომიკის უმაღლესი სკოლა და ეკონომიკის პოლიტექნიკური ინსტიტუტი ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი დაწესებულება იყო.

პერიოდი 2: ეროვნული სასწავლო გეგმის შეშუპავების შედეგში ნაბიჯები (1995 წლის შემდგომ)

1995 წელს ეკონომიკის სწავლება ეროვნული სასწავლო გეგმის ნაწილი გახდა. თუმცა, ამ დროისთვის, ამ ფაქტს მხოლოდ თეორიული მნიშვნელობა ჰქონდა. პარალელურად, ნაკლებ მნიშვნელოვანი გახდა ინდივიდუალური სასკოლო ექსპერიმენტები. სამაგიეროდ, ამავე წლებში, უფრო და უფრო, მეტი სკოლა შეუერთდა სხვადასხვა სამოქალაქო პროგრამებს. ამ დროს, არჩევანის გაკეთება ოცამდე მოქმედ პროგრამას შორის იყო შესაძლებელი.

ამავე პერიოდში, დაიწყო სპეციალური მიზნობრივი ტრენინგი მასწავლებლებისთვის. თუმცა, საგანმანათლებლო პროგრამის შინაარსი ხშირად იცვლებოდა არა მხოლოდ სკოლების მიერ, არამედ სასწავლო წლის მიხედვითაც.

პერიოდი 3: ესგ-ის მიხედვით სწავლება (2001 წლის შემდეგ)

2001 წლის შემდეგ, სკოლებს დაევალებათ სასწავლო პროცესის წარმართვა განათლების სამინისტროს მიერ გამოცემული მოქმედი რეგულაციების შესაბამისად. ეროვნული სასწავლო გეგმის შესაბამისად, ეკონომიკის სწავლება შეტანილი უნდა ყოფილიყო ზოგად სასწავლო გეგმაში (კურიკულუმში). ეს საკითხი უმაღლეს სკოლებში შემდეგი ვარიაციებით გამოჩნდა:

- ▶ როგორც ტექნიკურ საგნებში, გეოგრაფიაში, ან ისტორიაში ინტეგრირებული;
- ▶ როგორც 18 საათიანი დამოუკიდებელი მოდული;
- ▶ როგორც არჩევითი საგანი;
- ▶ როგორც კლასგარეშე აქტივობების (სპეციალიზაციის) ნაწილი.

შემდგომ ეტაპზე საშუალო სკოლებში საკითხის მნიშვნელოვნება მეტწილად საშუალო სკოლის ტიპმა განაპირობა. ეკონომიკური პროფილის ინსტიტუციებში დღესდღეობით საკითხი გაცილებით სრულყოფილი შინაარსითა და მეთოდოლოგიითაა წარმოდგენილი. თუმცა, არასპეციალიზებულ საშუალო სკოლებში და პროფესიულ საშუალო სკოლებში ის ძნელად ამოსაცნობი, ან საერთოდ შეუმჩნეველია (Gönczöl et al. 2011).

როგორ არის მენარმეობა ინტეგრირებული სასწავლო გეგმაში

2020 წელს ევროკავშირმა მოამზადა რეკომენდაცია, რაც ითვალისწინებდა მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლისთვის საჭირო ძირითადი კომპეტენციების (მაგ: ინიციატივა და სამეწარმეო ცნობიერება; სოციალური და სამოქალაქო კომპეტენციები, ციფრული კომპეტენცია) შეტანას მომდევნო წლის უნგრეთის ეროვნული სასწავლო გეგმის ზოგად ამოცანებში. მიდგომა დღესაც უცვლელია – ეროვნულ სასწავლო გეგმაში, მენარმეობის ჩათვლით, ცხრა ძირითადი კომპეტენცია სასკოლო განათლების ძირითად ამოცანებადაა მიჩნეული (მასწავლებელთა პირველადი განათლების ჩარჩოს ანგარიში: უნგრეთი, 2020).

უნგრეთის საგანმანათლებლო პოლიტიკა წარმატებით ეხმაურება ევროკავშირის ამოცანებსა და ინიციატივებს მენარმეობის განვითარებასთან დაკავშირებით. კონკრეტულად, ეს საკითხი ასახულია შესაბამის გზამკვლევებსა თუ დოკუმენტებში, მაგ. ეროვნული სასწავლო გეგმა. სამეწარმეო განათლება სკოლებში გამჭოლი კომპეტენციაა. ის უნგრეთის ეროვნულ სასწავლო გეგმაში და შესაბამის ჩარჩო დოკუმენტში შედარებით კომპლექსური სახით არის წარმოდგენილი. კონკრეტულად, როგორც ძირითადი კომპეტენცია, რომელიც ყველა საგანს მიემართება. ეროვნული სასწავლო გეგმით ასევე განსაზღვრულია 12 გამჭოლი მიზანი, რომელთა შორისაა სამეწარმეო განათლება: სხვებზე პასუხისმგებლობის აღება, მოხალისეობა, კარიერის დაგეგმვა, ფინანსური და მონეტარული წიგნიერება. ამოცანები და პერსპექტივა ცვალებადია ასაკობრივი ჯგუფებისა და საგნების მიხედვით; მაგალითად, STEM საგნებში მეტი ყურადღება ეთმობა შემოქმედებითობას, დაგეგმვას, ანალიზს, რისკისა და ტენდენციების შეფასებას და პროექტის მართვას მაშინ, როცა გეოგრაფიაში, ანდა ისტორიაში აქცენტი ფინანსური და სამართლებრივი ტერმინების და კონტექსტის გაგებაზე, ბიზნეს სამყაროს ზოგად საქმიანობასა და ეთიკაზეა გადატანილი. მეტიც, სავალდებულო მოხალისეობრივი პრაქტიკა სასწავლო გეგმის ნაწილია (EURYDICE ანგარიში, 2016).

ეროვნული სასწავლო გეგმა ინიციატივისა და სამეწარმეო ცნობიერების ასეთ განსაზღვრებას გვთავაზობს: „ინიციატივა და სამეწარმეო ცნობიერება გვეხმარება ფართო გარემო-კონტექსტის მოკვლევა-შესწავლაში და ახალი შესაძლებლობების

დაუფლებაში. ეს გულისხმობს ცოდნას, შემოქმედებითობას, ინოვაციებისკენ სწრაფვას და რისკის განწვევას, ამასთანავე, მიზნების მისაღწევად გეგმების შემუშავებას და მათ განხორციელებას. ინიციატივა და სამეწარმეო ცნობიერება ყოველდღიურ ცხოვრებაში – საზოგადოებაში თუ სამუშაო ადგილზე, საჭირო სპეციფიური ცოდნის, უნარების და ქმედების საფუძველია.“

მიუხედავად ამისა, პრაქტიკაში, მეწარმეობასთან დაკავშირებული საგანმანათლებლო კონტენტი ეროვნული სასწავლო გეგმის თერთმეტი საგანმანათლებლო მიმართულებიდან მხოლოდ ორში იკვეთება. კერძოდ: 1) ცხოვრების მენეჯმენტი და პრაქტიკული ცოდნა და 2) ხალხი და საზოგადოება.

პირველი საგანი მოიცავს მეწარმეობის, როგორც ზოგადი ამოცანის განვითარებას, მეორე კი - მეწარმეობის საბაზისო ცოდნის განვითარებას. „დოკუმენტის დეტალური ანალიზი ნათლად მიუთითებს, რომ მეწარმეობა არ არის საგანმანათლებლო სისტემის განუყოფელი ნაწილი. ევროკავშირის სხვა ძირითადი კომპეტენციების მსგავსად, ის წარმოდგენილია როგორც მხოლოდ ზოგადი ამოცანა. ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლებსა და არაეკონომიკური პროფილის საშუალო სკოლებში ეს მიმართულება ძნელად შესამჩნევია“ (მასწავლებელთა პირველადი განათლების ჩარჩოს ანგარიში, 2020).

სამეწარმეო განათლების შესახებ მოქმედი ეროვნული სტრატეგიაა შემუშავებული არ რის. სამი, შედარებით ფართო, სტრატეგია შეიცავს ჩანაწერს სამეწარმეო განათლების შესახებ, ესენია: „უნგრეთის 2014–2020 წლების სტრატეგია მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლის შესახებ“, „2009–2024 წლების ახალგაზრდობის ეროვნული სტრატეგია“ და „2013–2020 წლების ეროვნული კვლევების, განვითარების და ინოვაციების სტრატეგია“. „უნგრეთის მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლის სტრატეგია“ ყველაზე რელევანტური დოკუმენტია, რომელიც მიმართულია სამეწარმეო უნარების ყველა დონეზე განვითარებისაკენ (EURYDICE ანგარიში, 2016).

მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლა უნგრეთში

2005 წელს განხორციელებული სტრატეგია „მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლა უნგრეთში“, აქცენტს სამეწარმეო განათლებაზე აკეთებდა. სხვა ძირითად კომპეტენციებთან ერთად, სამეწარმეო აზროვნება აღიარებული იყო როგორც მნიშვნელოვანი უნარი, რომლის განვითარებაც თითოეულ მოწაფეს განათლების სავალდებულო საფეხურის დასრულებამდე (16 წლამდე) მოეთხოვებოდა. ეროვნულ დონეზე სამეწარმეო განათლების უკეთ იმპლემენტაციისა და წახალისებისთვის, სახელმწიფომ ყურადღება გადაიტანა პედაგოგთა ტრენინგებზე, მეწარმეობის სწავლების მიმართულებით. უნგრეთის უნივერსიტეტებმა პედაგოგთათვის სწავლების სხვადასხვა მეთოდების შეთავაზების მიზნით, მეწარმეობის სწავლების ახალი კურსები დანერგეს.

სამეწარმეო განათლების მხარდამჭერი სპეციალური ინიციატივები და პროგრამები

ორგანიზაციამ Junior Achievement Hungary სასკოლო დონეზე მეწარმეობის შესახებ სხვადასხვა, მათ შორის მასწავლებელთა სატრენინგო პროგრამების განხორციელება დაიწყო. ამ ინიციატივებმა ხელი შეუწყო მეწარმეობის პოპულარიზებას მოსწავლეთა შორის. ქვემოთ მოცემულია სამეწარმეო განათლების მიმართულებით უნგრეთში არსებული ინიციატივები:

01**STUDENT ENTREPRENEUR - ექსპერიმენტული სწავლა**

Student Entrepreneur პროგრამა Junior Achievement Hungary-ის კარგად ცნობილი ინიციატივაა, რომელიც 2011 წლიდან ხორციელდება დაწყებითი (1-8) და საბაზო საფეხურის (9-12) მოსწავლეებისათვის. პროგრამა უფროსკლასელებისთვისაა და 1 წლის განმავლობაში გრძელდება. ამ პროგრამის ფარგლებში, მოსწავლეები, ფაქტობრივად, არაფრიდან ქმნიან საკუთარ სანარმოებს, რითიც ეცნობიან და ხვდებიან ნამდვილ სამეწარმეო გარემოში. ისინი სწავლობენ ბაზისურ წესებსა და პასუხისმგებლობებს, რომლებიც დაკავშირებულია საკუთარი ბიზნესის ქონასთან. ამავდროულად, ისინი სწავლობენ დროისა და სიზუსტის მნიშვნელობას. ამ პროგრამას აქვს კიდევ ერთი შესაძლებლობა - ეროვნულ საგადასახადო ოფისთან შეთანხმებით, სპეციალური ღონისძიებების დროს, მოსწავლეების სანარმოებში შექმნილი პროდუქტები ლეგალურად იყიდება. აღნიშნული აჩენს რეალური ბაზრისა და ეკონომიკის განცდას. ამ პროექტით, ყოველწლიურად, მოსწავლეების მიერ დაახლოებით 50 წარმატებულად დარეგისტრირებული კომპანია ჩნდება მთელი ქვეყნის მასშტაბით.

02**JOB SHADOW DAY - სამუშაო გამოცდილების მიღება**

Job Shadow Day არის Junior Achievement-ის კიდევ ერთი ინიციატივა, რომელიც 2012 წლიდან ხორციელდება საბაზისო საფეხურის მოსწავლეებისათვის. ამ პროგრამის ფარგლებში, მოსწავლეები ერთი დღის განმავლობაში სტუმრობენ ბიზნესკომპანიას და ადგილზე ეცნობიან სიტუაციას - რა აქტივობები, რა დავალებები, რა გამოწვევები შეიძლება გაჩნდეს კომპანიის ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ამავდროულად, ისინი ასრულებენ მცირე დავალებებსაც. დღის ბოლოს კი, იმართება დისკუსია, რომლის დანიშნულებაცაა რეფლექსია მიღებული გამოცდილებისა და შთაბეჭდილებების შესახებ. საბოლოოდ, ისინი ჭილდოვდებიან შესაბამისი სერტიფიკატით. ამ პროგრამის კიდევ ერთი მიზანია დაეხმაროს სტუდენტს კარიერული არჩევნის გაკეთებაში.

03**YOUNG ENTREPRENEUR ASSOCIATION HUNGARY (FIVOSZ) - კლასტორმა**

უნგრეთის ახალგაზრდა მენარმეთა ასოციაცია (FIVOSZ) ეროვნულ დონეზე ყველაზე დიდი ახალგაზრდული ორგანიზაციაა. ორგანიზაცია 2007 წელს დაფუძნდა და, სხვადასხვა პროგრამების მეშვეობით, ახალგაზრდა მენარმეების წარმატებულ კომპანიებთან დაკავშირებას უწყობს ხელს. მათ პროგრამებში მონაწილეობის მიღება შეუძლიათ როგორც საბაზო საფეხურის, ისე პროფესიული განათლების სკოლების მოსწავლეებს. FIVOSZ-ის ზოგადი მიზანი ბიზნესზე ორიენტირებული ახალი თაობის ჩამოყალიბებაა, რომელიც ხელს შეუწყობს უნგრეთის ეკონომიკის განვითარებას. თავიანთი პროგრამების მეშვეობით, FIVOSZ ურთიერთობს როგორც უნგრულ, ისე ევროპულ ორგანიზაციებთან. ერთ-ერთი ყველაზე დიდი ინიციატივა, რომელიც FIVOSZ-მა დანერგა, უნგრეთის გლობალური მენარმეობის კვირეულია. თავის მხრივ, აღნიშნული გლობალური კამპანიის ნაწილია, რომელიც 152 ქვეყანაში ხორციელდება. თავიანთი მუშობით, ასოციაცია დაკავშირებულია 20 000-ზე მეტ მოსწავლესთან. 2014 წელს 8000-ზე მეტმა მოსწავლემ მიიღო მონაწილეობა უნგრეთის გლობალურ სამეწარმეო კვირეულში, რომლის ფარგლებშიც 8 ქალაქში 50-ზე მეტი ღონისძიება ჩატარდა. ყოველწლიურად ასოციაცია უნგრეთის მასშტაბით 200-ზე მეტ ღონისძიებას ატარებს.

FIX HD TV-სთან თანამშრომლობით, უნგრეთის ახალგაზრდა მენარმეთა ასოციაციამ, სამენარმეო განათლების მიმართულებით, 30 წუთიანი სატელევიზიო პროგრამა შეიმუშავა. ეს გადაცემა განკუთვნილია როგორც მოსწავლეებისთვის, ისე მასწავლებლებისთვის, სფეროს პროფესიონალებისა და ინსტიტუციებისთვის. გადაცემის ფარგლებში, სფეროს პროფესიონალების მონაწილეობა, ტარდება დისკუსიები მენარმეობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. აღსანიშნავია, რომ რიგ შემთხვევებში, გადაცემების მოდერატორები არიან სკოლის მოსწავლეები - საბაზო საფეხურიდან ან პროფესიული სკოლებიდან. თემები მოიცავს ისეთ საკითხებს როგორცაა მოგებას, რისკი, მწვანე ბიზნესის განვითარება, სამენარმეო შესაძლებლობები ქალებისათვის და სხვა. გადაცემებში ექსპერტებთან ერთად ზოგჯერ მონაწილეობენ მოსწავლეებიც, რომლებიც აზიარებენ საკუთარ იდეებსა და გამოცდილებებს. სატელევიზიო პროგრამა ხშირად გამოიყენება, როგორც რესურსი საბაზო და პროფესიული სკოლების მოსწავლეებისათვის. გარდა ამისა, ვიდეომასალები ატვირთულია ვებსაიტზეც და ხელმისაწვდომია ყველასათვის.

მასწავლებლის აკრედიტირებული სატრენინგო პროგრამა Junior Achievement Hungary-ის კიდევ ერთი ინიციატივაა, რომელიც განკუთვნილია დაწყებითი და საბაზო საფეხურის მასწავლებლებისთვის. ამ პროგრამის ფარგლებში, მასწავლებლები ეცნობიან სამენარმეო განათლების შესახებ სხვადასხვა თემებს და ეუფლებიან მენარმეობის სწავლების ახალ მეთოდებს. პროგრამა ცდილობს აამაღლო მასწავლებლების სამენარმეო ცოდნა და ცნობიერება და გაზარდოს მათ თავდაჯერებულობა, რაც ასევე გულისხმობს ახალი თემების ათვისებას. ტრენინგი არის ერთდღიანი და მისი წარმატებით დასრულების შემთხვევაში, მასწავლებლები იღებენ დამატებით კრედიტებს. კურსი ასევე აძლევს მასწავლებლებს წვდომას ახალ რესურსებსა და მეთოდოლოგიაზე.

დასკვნა

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ განათლების პოლიტიკის დონეზე, უნგრეთმა გამოიყენა ან თავად შექმნა არაერთი შესაძლებლობა, რითიც გააძლიერა სკოლებში სამეწარმეო კომპეტენციის სწავლება ბოლო ათწლეულებში, იქნება ეს ეროვნული სასწავლო გეგმის შემუშავება თუ შესაბამისი პოლიტიკის დოკუმენტების მიღება, რაც ხელს უწყობდა მეწარმეობის სწავლების ინტეგრირებას ეროვნულ სასწავლო გეგმაში. თუმცა, სამეწარმეო განათლება უნგრეთში როგორც დაწყებით, ისე საშუალო დონეზე კვლავ ბევრი გამოწვევის წინაშე დგას და სახელმწიფოს მხრიდან მეტ კონკრეტულ ინიციატივას საჭიროებს. მნიშვნელოვანია სამეწარმეო განათლების მიმართულებით ეროვნული სტრატეგიის შემუშავება. ევროკავშირის ინიციატივების დახმარებით, არაერთი პოზიტიური ცვლილება მოხდა, მაგრამ ხშირად ხელსაყრელი მომენტი გამოყენებული არ ყოფილა. დღევანდელ ეკონომიკურ გარემოში, სასურველია სამეწარმეო კომპეტენციების განვითარება არ მიმდინარეობდეს მხოლოდ უნივერსიტეტებში. შესაბამისად, სახელმწიფოს მხარდაჭერა საკმაოდ მნიშვნელოვანია. საბედნიეროდ, ამ კუთხით, კერძო სექტორმა არაერთი ახალი ინიციატივა წამოიწყო, ძირითადად Junior Achievement Hungary-ის მეშვეობით.

ბიბლიოგრაფია

ევრიდიკეს (Eurydice) ანგარიში (2016): სამენარმეო განათლება ევროპის სკოლებში ევრიდიკეს (Eurydice) ანგარიში;

ჰორვატ ჰ. ა. (2017): სამენარმეო განათლება უნგრეთის სკოლებში;

სასკოლო განათლების შესავალი (2015): სამენარმეო განათლება უნგრეთში;

ვოჩ, მ. (2020): (მასწავლებელთა პირველადი განათლების ჩარჩოს ანგარიში: უნგრეთი);

უილსონი, კ.ე. – ვიკარმან, ს. – ვოლკმან, ს. მარიორრი ს. – რაბუცი დ.ა. – სეპულვედა ა. (2009): მენარმეთა შემდგომი ნაკადის/ტალღის განათლება. შეუზღუდავი სამენარმეო შესაძლებლობები 21-ე საუკუნის გლობალურ გამოწვევებთან შესახვედრად. გლობალური განათლების ინიციატივის ანგარიში;

Illes, B. Dunay, A. Jelonek, D. (2015): The entrepreneurship in Poland and in Hungary. Future Entrepreneurs Education Perspective;

ილლეს, ბ. უნაი, ა. ჯელონეკ, დ. (2015): მენარმეობა პოლონეთში და უნგრეთში. მომავალ მენარმეთა განათლების პერპექტივა;

გონზოლ ეტ ალ. (2011): სამენარმეო კომპეტენციების განვითარება სახალხო განათლებაში;

Mikheil Iashvili, Sándor Nagy

TEACHING ENTREPRENEURSHIP IN HUNGARIAN SCHOOLS

ABSTRACT

The aim of this case study was to review and summarize information about entrepreneurship education at schools in Hungary. The development of teaching entrepreneurship is an important mission in order to be coherent with the EU goals and expectations. Hungary has shown some serious progress in strengthening entrepreneurial competence in schools, for example integrating entrepreneurship education in national core curriculum and in policy documents. But in practice, entrepreneurship education at primary and secondary school levels still faces lots of challenges, as more concrete initiatives are needed from the government. However, there are lots of promising initiatives from private sectors, programs and projects supporting entrepreneurship education in primary and secondary schools.

INTRODUCTION

Developing and fostering the sense of initiative and entrepreneurship is one of the main priorities for the European Union, as it is the society skilled with entrepreneurial mindset that plays important role in any country's economical growth. That is why EU has been so enthusiastically supporting the teaching of Entrepreneurship in EU countries during the past two decades. It was this aspiration of EU that led to the 2000 Lisbon Summit of the Council of Europe. On this summit EU countries agreed that encouraging the sense of initiative and entrepreneurship in EU societies should be one of the main goals of the next decade.

But before 2000, it was 1996, when OECD initiated the DeSeco project, which emphasized the worldwide importance of developing initiative and entrepreneurial skills. It was this emphasis and view that was later reflected in 2000 Lisbon Summit. After this, in 2001 The Stockholm Convention incorporated developing the skill of entrepreneurship among its 13 strategic aims. This Convention facilitated the process of discussion and development of relevant policy documents in EU countries. These documents focused on the necessity of developing entrepreneurial skills in society and that this necessity should be reflected in educational systems. This was also mentioned in „The Green Paper” of 2003 – that the role of educational systems in developing entrepreneurial skills was very important.

Hungary became a member of The European Union in 2004, so from that time onwards, and even before (from the start of the process of becoming a member of EU), the country had to develop documents and policies that would be in line with EU's goals, values and standards. In 1994 Hungary submitted its request for joining the EU and from that time on, the state and the government were desperately striving to transform Hungary into modernized European Country. Part of this process was reforming and reconstructing the educational system. And as it was mentioned above, EU put a lot of effort in implementing teaching of entrepreneurship at school level. So, as Hungary was gradually becoming part of the European Union, the government was trying to support creating Entrepreneurial environment and foster teaching of entrepreneurial skills.

HUNGARIAN EDUCATIONAL SYSTEM

In Hungary compulsory education starts from the age of 3, from kindergarten and it is free of charge. Children are enrolled into school by each district of their home and schools cannot refuse to admit children living within their respective districts. Schools do not have a permission to organize entrance examinations either (Eurydice, 2022). Parents can choose out-of-district school, but in that case the school has the right to deny the application. So after the preschool phase, children automatically enter the primary school at the age of 6. In general, since 2012 compulsory school attendance lasts from the age 6 to 16. This 10-year compulsory school education consists of two stages – primary school, which is divided into lower and upper level, and secondary school. After completing primary school, children are required to attend secondary school for at least a two-year period. So primary education lasts 8 years, which is divided into two: primary phase from grades 1-4 and lower secondary phase from grades 5-8. Successfully finishing 8-th grade means the completion of primary education. There can be an exam at the end of every academic year, but it is not compulsory.

After finishing primary education, children enter one of these secondary schools: general secondary school, vocational secondary school, vocational training school or special vocational training school. But before children can enroll into general secondary school, they are required to pass a standardized competence-based exam organized by Ministry of Education. Upper secondary education usually starts from 9-th grade and most commonly lasts 4 years, from which 2 years is compulsory for every student. Less commonly, it may last 5, 3 or 2 years. After finishing general secondary or vocational secondary school programs, students have to write secondary school final exams, and successfully finishing the examination gives them the right to enter the higher education. Higher education is also accessible for students who finish vocational training schools, but in that case they have to study additional two years in secondary school and then pass the final exam.

Overall Overview of Entrepreneurship Education in Hungary

In parallel with its gradual integration into the EU, Hungary has begun to implement entrepreneurship education at all levels of its educational system. Specific courses and initiatives have emerged in universities, in schools and even in kindergartens. Below is a brief overview of these initiatives, that are associated with kindergartens and mainly with schools.

Entrepreneurship education in kindergarten

The main tool for preschool skill development is the targeted play. The development of entrepreneurial skills has therefore never directly appeared in the documents regulating preschool life, nor in daily practice.

There was only one such attempt: Junior Achievement Hungary (JAM) tried to introduce such a kindergarten program on an experimental basis, but most of the kindergarten teachers were still very averse to it.

Then in 2008, JAM developed a program for kindergarten teachers that focused on educating children for independence and decision-making in order to indirectly develop entrepreneurial skills. However, no information was obtained on the success of the training program (Gönczöl et al. 2011).

Entrepreneurship education in schools

The education of economic knowledge and the development of entrepreneurial skills appeared in Hungarian public education in the 1990s. The history of the efforts related to this topic can be divided into three stages in time:

STAGE 1: PILOT PROGRAMS (BEFORE 1995)

This area of knowledge first appeared in school experiments supported by non-governmental organizations in the form of programs adapted from abroad in Hungarian secondary schools. The main goal of the contemporary programs was to help young people become entrepreneurs. At the same time, some schools have developed specific programs and become leading institutions for educational innovation on the subject. The two most important such institutions were the High School of Alternative Economics and the Polytechnic of Economics.

STAGE 2: EFFORTS AFTER THE BIRTH OF THE NATIONAL CORE CURRICULUM (AFTER 1995)

In 1995, the teaching of economic knowledge was included in the National Core Curriculum. However, it had only a theoretical significance at the time. In parallel, individual school experiments lost weight. In turn, more and more schools have joined the various civic programs in these years. At that time, there were almost twenty different programs to choose from.

At the same time, targeted and special training for teachers has begun. However, where and what content appeared in education has changed frequently, not just by school, but even by school year.

STAGE 3: BEGINNING OF CURRICULUM EDUCATION (AFTER 2001)

From 2001, schools were required by law to teach according to valid regulations issued by the Ministry of Public Education. According to the requirements of the National Core Curriculum, economic knowledge had to be included in the general curricula. The topic then appeared in the following variations in high schools:

- ▶ Integrated into technical knowledge, geography or history subjects.
- ▶ As an 18-hour stand-alone module.
- ▶ As an optional subject.
- ▶ As part of an extracurricular activity (specialties).

The weight of the topic in secondary schools afterwards was largely determined by the type of secondary school. In institutions with an economic profile, the topic is present in the training with more identifiable, more mature content and methodology to this day. In non-specialized grammar schools and vocational secondary schools, however, its presence is hardly or not at all perceptible (Gönczöl et al. 2011).

HOW ENTREPRENEURSHIP IS INTEGRATED INTO CURRICULUM

The European Union prepared a recommendation in 2000 about the key competences required for lifelong learning, and these competences (e. g. a sense of initiative and entrepreneurship, social and civic competences, digital competence) were already included in the general objectives of education in the Hungarian National Core Curriculum in the following year. It is still true today that the nine key competences, including entrepreneurship, are featured among the key objectives of school education in the Core Curriculum (Initial Teacher Education Framework Report: Hungary, 2020).

Hungarian educational policies responded well to the EU's propositions by laying greater emphasis on developing initiative and entrepreneurship, and integrating these endeavors into their educational guidelines. (e. g. Explicit integration into the National Core Curriculum). „Entrepreneurship education is cross-curricular for schools. It is represented in a relatively complex way in the Hungarian National Core Curriculum and respective framework curricula. It is a key competence that should be addressed in all subject areas. The National Core Curriculum also defines 12 cross-curricular aims, amongst which, three are related to entrepreneurship education: - taking responsibility for others, volunteering; - Career guidance; - developing financial and monetary literacy. Objectives and perspectives vary depending on age groups and subject areas; in STEM subjects, for instance, more emphasis is placed on creativity, planning, analysis, risk and trend assessment and managing project work. However, in geography or history, the focus is more on understanding financial and legal terms and contexts, the overall operation of the business world and ethics. Furthermore, there is compulsory voluntary practice as part of the curriculum.” (EURYDICE Report, 2016).

The national core curriculum provides the following definition of the sense of initiative and entrepreneurship: “The sense of initiative and entrepreneurship help one seek to learn about their broader environment and with their knowledge be able to seize the emerging opportunities. It means knowledge, creativity, strive for innovation and taking risks, as well as making and implementing plans to achieve their aims. It is the basis for the special knowledge, skills and behaviors which are required in everyday life, in society and at the workplace.”

But in practice, In the National Core Curriculum, educational contents related to entrepreneurship are featured in only two of 11 educational areas, namely in Life Management and Practical Knowledge and People and Society. The first subject includes its development as a general objective, the second one contains the development of the basic knowledge in entrepreneurship. „A detailed analysis of the document clearly indicates that entrepreneurship is not an integral part of educational areas/content units. It is present only as a general objective, similarly to the other EU key competences. In general secondary schools, and in secondary schools with a non-economic profile, this area is hardly emphasized (Initial Teacher Education Framework Report, 2020).”

There is no current national strategy in place for entrepreneurship education. Three broader strategies include references to entrepreneurship education: firstly, the ‘LifeLong Learning Strategy for Hungary 2014–2020’; secondly, the ‘National Youth Strategy 2009–2024’; and lastly, the ‘National Research, Development and Innovation Strategy 2013–2020’. The ‘LifeLong Learning Strategy for Hungary’ is the most relevant strategy, explicitly calling for the development of entrepreneurial skills at all levels. (EURYDICE Report, 2016).

LIFELONG LEARNING IN HUNGARY

Strategy „Lifelong Learning in Hungary”, that was implemented in 2005, put an emphasis on entrepreneurship education. Along with other key competences, entrepreneurial mindset was admitted as an important skill and every student should develop this skill at the end of the finishing of compulsory education stage (at the age of 16). For better implementing and fostering entrepreneurship education on the national level, the government focused on teacher training in teaching entrepreneurship. Hungarian universities started conducting new courses about teaching entrepreneurship, the goal was to offer teachers more diverse teaching methods.

SPECIFIC INITIATIVES AND PROGRAMS SUPPORTING ENTREPRENEURSHIP EDUCATION

Junior Achievement Hungary started implementing various programs at school level about entrepreneurship, including teacher training programs. It was Junior Achievement’s initiatives that helped increasing the popularity of entrepreneurship in students. Below are represented examples of these initiatives that refer to entrepreneurship education in Hungary.

01

STUDENT ENTREPRENEUR – EXPERIMENTAL LEARNING

The Student Entrepreneur program is a well known initiative by Junior Achievement Hungary, which started from 2011. The program is offered to secondary school students and its duration is 1 year. The participants have the opportunity to start their own business and run a startup. This helps them to get to know the real entrepreneurial environment. They learn about the basic rules and responsibilities that are associated with running your own company. During this process students acquire various skills like management of time and resources, accuracy. This program has another additional benefit: Through an agreement with the national taxation office, the products of the student enterprises can be sold in markets legally during the special events; This help students to get familiar with the real sense of market and business. Each year there are around 50 successfully registered student company across the whole Hungary.

02

JOB SHADOW DAY – CERTIFICATION, EXPERIENTIAL LEARNING

Job Shadow Day is another program offered by Junior Achievement, which started in 2012 for secondary school students. Through this educational initiative, students go on a visit in a business company in order to get to know the real situation from inside and gain insight about the real business situation – what activities are planned during a day, what challenges may company face, what tasks has to be done in company’s everyday life. Many of the job shadowing opportunities also allow students to do some small tasks as part of their experiential learning. At the end of the day the discussion is being held and students and mentors reflect their thoughts and share their impressions. The last part of the program is awarding students with certificates. Another important aim of this program is to help students make better career choices by giving them an opportunity to experience different professions.

03**YOUNG ENTREPRENEUR ASSOCIATION HUNGARY (FIVOSZ) – PLATFORM**

The Young Entrepreneur Association Hungary (FIVOSZ) is the biggest nation-wide youth organization, which was founded in 2007. This organization aims to connect young entrepreneurs with successful companies via various programs. These programs are available for both general secondary and vocational school students. The general aim of FIVOSZ is to create a new generation of business-minded young people to strengthen the Hungarian economy in the future. through it's programs FIVOSZ partners with Hungarian companies, as well as European organizations. The biggest initiative implemented by FIVOSZ is Global Entrepreneurship Week Hungary, which is part of the worldwide event that takes place in 152 other countries. FIVOSZ has directly reaches more than 20 000 students through its various programs. For example in 2014 more than 8000 students participated in the Global Entrepreneurship Week Hungary. Eventually more than 50 events were held in 8 different Hungarian cities. And in general FIVOSZ conducts more than 200 event in Hungary each year.

04**FIVOSZ TV - RESOURCE**

In collaboration with FIX HD TV, The Young Entrepreneurship Association Hungary developed a 30 minute long TV show that covers entrepreneurial topics. This TV show is intended for both students and teachers, also for the professionals of this field and for institutions. During the show, discussions are held about various topics related to entrepreneurship. Usually, invited guests of the show are professionals, as well as enthusiast students. Mention should be made that in some cases the moderators of the show and speakers are school students – from secondary school or from vocational school. Topics of this show include profit, risk, green business development, entrepreneurial opportunities for women and so on. Sometimes students participate in shows together with experts, sharing their ideas and experiences. This TV program is often used as a resource for secondary and vocational school students. In addition, the videos are uploaded to the website and it is available at anytime, to anyone.

05**ACCREDITED TEACHER TRAINING - TRAINING**

Accredited Teacher Training is another program offered by Junior Achievement Hungary that is designed for teachers of primary and secondary schools. This program gives teachers opportunity to enrich their knowledge about entrepreneurship education and to improve their skills of teaching entrepreneurship by getting to know with various teaching methods. The program enhances teacher's entrepreneurial knowledge and awareness and increases their self-confidence in this area, which also implies the acquisition of new topics. The training lasts one day and if teachers finish it successfully, they will receive additional credits. The course also gives teachers access to new resources and methodology.

CONCLUSION

As can be clearly seen from the above, in terms of educational policy intentions initiating development, in terms of integrating entrepreneurship education into the national core curriculum, every opportunity has been given in the last decade to strengthen entrepreneurial competence in schools.

However, entrepreneurship education in Hungary at primary and secondary level still faces many challenges, as it lacks more specific initiatives from the government and there is a need for the national strategy regarding entrepreneurship education. Many positive changes have taken place in the past thanks to EU initiatives, but the momentum has often waned. In today's economic environment, it is essential to develop entrepreneurial competencies and not just in universities; So the state support is needed for more serious steps. But fortunately, a number of new initiatives have been launched from private sector to serve this purpose, mainly thanks to Junior Achievement Hungary.

ბიბლიოგრაფია

Eurydice Report (2016): Entrepreneurship Education at Schools in Europe. Eurydice Report;

Horváth H. A. (2017): Entrepreneurship Education at Schools in Hungary;

School Education Gateway (2015): Entrepreneurship education in Hungary;

Vötsch, M. (2020): Initial Teacher Education Framework report: Hungary;

Wilson, K. E. – Vyakarnam, S. – Volkmann, C. – Mariotti, S. – Rabuzzi, D. A. – Sepulveda, A. (2009): Educating the Next Wave of Entrepreneurs. Unlocking entrepreneurial capabilities to meet the global challenges of the 21st Century. A Report of the Global Education Initiative;

Illes, B. Dunay, A. Jelonek, D. (2015): The entrepreneurship in Poland and in Hungary. Future Entrepreneurs Education Perspective;

Gönczöl et al. (2011): Developing Entrepreneurial Competence in Public Education;

